

5838 SAYILI KANUN KAPSAMINDA VADELİ ÇEKLERE REESKONT AYRILIP AYRILMAYACAĞI

Suat SARIGÜL (*)

1 - GİRİŞ

Düzenleyenin (keşidecinin), belirli bir meblağın ödenmesi hususunda hesabının bulunduğu bankaya (muhatap) yetki vererek kendisinin belirlediği kişiye (lehdar) ödeme yapılmasını istemesi “çek” aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bu yönüyle çek bir ödeme aracıdır ve diğer kambiyo senetleri gibi kredi fonksiyonuna sahip değildir. Düzenlenen belgenin ticaret kanunu çerçevesinde çek niteliği taşıyabilmesi için çek kelimesini, kayıtsız ve şartsız muayyen bir bedelin ödenmesi hususunu, ödeme yerini, ödeyenin (muhatabın) ad ve soyadını, keşide gününü ve yerini ve keşidecinin imzasını içermesi gerekmektedir.

6762 sayılı Ticaret Kanununa göre çek görüldüğünde ödenir ve buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış hükmündedir. Keşide günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan bir çek ibraz günü ödenir. Ancak 5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkın-

da Kanunun 18. maddesiyle 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanuna geçici 2. madde eklenmiştir. Bu maddede, “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.” hükmüne yer verilmiştir. Bu düzenleme ile çeklere belli bir süreyle vade getirilmiş ve çeklerin keşide gününden önce bankalara ibrazı önlenmiştir. Ancak uygulamada, bu çeklere reeskont ayrılıp ayrılmayacağı konusunda tereddütler oluşturmuştur.

2- ALINAN ÇEKLERİN ENVANTERİ ve DEĞERLEMESİ

Özün önceliği kavramı gereğince işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında onların biçimlerinden önce finansal özellikleri ve işletme için ifade ettiği gerçek göz önünde tutulur. Genel olarak işlemlerin biçimleri ile özleri birbirine paralel olmakla beraber bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Örneğin ileri tarihli olarak düzenlenen çek Ticaret Kanunu açısından çek olarak kabul

(*) Vergi Denetmen Yardımcısı

edilirken finansal açıdan bu vadeli bir alacaktır. Öze öncelik verilerek ileri tarihli çek vadeli alacak olarak işlem görür.¹

İşletmenin elinde bulunan çeklerin envanteri yapılırken vadeli çekler (keşide tarihi ileri bir tarih olarak yazılmışsa) varsa bunlar vadesine göre sınıflandırılır ve özün önceliği ilkesi gereğince kısa vadeli 121-Alacak Senetleri uzun vadeli 221-Alacak Senetleri hesabına aktarılır. Karşılıksız çeklerin olması halinde 128 Şüpheli Ticari Alacaklar hesabına aktarılır.²

3- VERİLEN ÇEKLER ve ÖDEME EMİRLERİ HESABININ ENVANTERİ ve DEĞERLEMESİ

Tek düzen hesap planında mantık olarak ileri tarihli çeklerin ve verilen ödeme emirlerinin banka tarafından ödeme yapılınca kadar muhatap banka hesabına alınmaması şeklinde uygulamayı seçmiş bulunmaktadır. Bu nedenle verilen çekler ve ödeme emirleri ödemenin banka tarafından yapılacağı tarihe kadar 103- Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri hesabında tutulacaktır. İşletmelerce ileri tarihli çek verilmesi durumunda çek tutarları vadeli bir borç tutarı olarak vadelerine göre 321- veya 421- Borç Senetleri hesabına alınmalı ve dönem sonlarında reeskont işlemi yapılmalıdır. Aksi takdirde vadeli bir borcun bankadaki mevcudu hemen azaltması gibi gerçeği yansıtmayan bir görüntü ortaya çıkar.³

4- VADELİ ÇEKLERDE REESKONT İŞLEMİ ve 5838 SAYILI KANUN KAPSAMINDA VADELİ ÇEKLERE REESKONT UYGULANIP UYGULANMAYACAĞI

Ticari hayatta çekin bir ödeme aracı olarak kullanılması oldukça yaygınlaşmıştır. Ancak uygulamalarda çek düzenlenirken keşide tarihi ileri bir tarih olarak taraflar arasında belirlenmektedir ve lehdar o tarihe kadar muhatap bankaya müracaat etmemektedir. Lehdarın keşide tarihinden önce bankaya müracaatı mümkün olsa da ticari ahlak açısından bu durum kişiler arasında pek uygulanmamaktadır. Vadeli çeklerin bu kadar yaygın olması ve dönem sonunda bu çeklerin özün önceliği gereğince senet gruplarında incelenmesi bu çeklere reeskont işleminin uygulanıp uygulanmayacağı konusunu ortaya çıkarmıştır.

Danıştay Vergi Daireleri Genel Kurulunun 07.04.2000 tarih ve E:1999/448, K:2000/145 sayılı kararı ile vadeli çeklerde reeskont uygulanmayacağı görüşü benimsenmiştir.

19 Aralık 2000'de Danıştay 4. Dairesi kararı na göre; "Vadeli olarak düzenlenen çeklerin reeskonta tabi tutularak, bulunan reeskont tutarının kurum kazancından indirilmesine ilişkin mahkeme kararı yerinde değildir. Çünkü bu konudaki kanun hükmü sadece vadeli düzenlenmesi mümkün olan senetlere ilişkin olup çekte vade bulunmayacağından bu hükmün uygulama olanağı yoktur."⁴

¹ SEVİLENGÜL Orhan, Genel Muhasebe, 14.baskı , s.28

² ÖZTÜRK Bünyamin, Öğredik Güray, Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri, s.25

³ ÖZTÜRK Bünyamin, Öğredik Güray, Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri, s.27

⁴ Danıştay 4. Daire 19.12.2000 tarih ve E:2000/662, K:2000/5353

Danıştay 4. Daire 10.06.2002 tarih ve E:2001/1399 K:2002/2405

ÖZTÜRK Bünyamin, Öğredik Güray, Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri, s.41

10 Haziran 2002’de Danıştay 4. Dairesince verilen bir kararda da “Vadeli düzenlenen çekler reeskonta tabi tutulmayacaktır.”⁵ hükmüne yer verilmiştir.

5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 18. maddesiyle 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanuna geçici 2. madde eklenmiştir. Bu maddede, “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.” hükmüne yer verilmiştir. Yapılan bu düzenleme ile çeklere belirli süre ile vade getirilmiş ve bu çeklerin reeskont ayrılıp ayrılmayacağı konusunda tereddütler oluşmuştur. Tereddütlerin giderilmesi amacıyla Gelir İdaresi Başkanlığınca 12.05.2009 tarih ve 41 sayılı Vergi Usul Kanunu sirküsü yayınlanmıştır.

Çekleri diğer kambiyo senetleri olan bono ve poliçeden ayıran en önemli özellik çekin ödeme aracı olması, bono ve poliçelerin sahip olduğu kredi fonksiyonuna sahip olmamasıdır. Ancak uygulamada çekin senet gibi kullanılıyor olması ona hukuken senet niteliği kazandırmaz. Çekin senet olarak kabul edilebilmesi için kanunen senet niteliklerine haiz olduğunun hükme bağlanmış olması şarttır.

5838 sayılı kanunun 18 inci maddesinin gerekçesinde, bu maddenin belirli bir süreyle çekin, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersiz kabul edilerek ekonomik sıkıntılarla çeklerin zamanında ödenmemesi sonucunda ticari hayatta karşılaşılan sorunlara ve mağduriyetlere çözüm üretilmesi amacıyla yapıldığı ifade edilmiştir.

Dolayısıyla bu düzenleme ile çeklerin bono ve poliçeler gibi vadeli senet haline getirilmesi amaçlanmamıştır.

Görüldüğü üzere getirilen yeni düzenlemedeki amaç, çeke vade konulması ya da ileri tarihli çek düzenlemesinin sağlanması olmayıp, madde hükmü ile belirlenen tarihe kadarki süreç zarfında, çeklerin kullanılmasıyla ilgili olarak ticari hayatta karşılaşılan sorunların ve bu sebeple yaşanan mağduriyetlerin giderilmesidir.

Zira, Türk Ticaret Kanununun hükümleri gereğince çeke vade konulması kabul edilmemiş, hatta çekte vade belirtilmiş olsa bile konulmamış sayıldığına hükmolunmuştur.

Yeni getirilen düzenlemenin 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanunda yapılmış olması, yeni getirilen düzenleme tarihine kadar zaten ileri tarihli çek keşide edilmesinden ötürü, çek hamilleri ile keşideci arasında cereyan eden hukuki sorunları bertaraf etme amacının bir göstergesi niteliğinde olup, ödenmesine ilişkin ekonomik nedenlerle kısıtlayıcı bir düzenleme olarak görmek gerekir. Yapılan düzenleme ile ileri tarihli çek keşidesinin yasal olarak da mümkün kılınmış olması, çekin “çek” olma niteliğine halel getirmemekte ve bir kredi aracı değil, yine ödeme aracı olma niteliğini korumaktadır.

Diğer taraftan, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 281 inci maddesinde “Alacaklar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit alacaklar değerlendirilme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır.

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı alacaklar değerlendirilme gününün kıymetine irca olunabilir.

⁵ ÖZYER Mehmet Ali, Vergi Usul Kanunu Uygulaması, s.513

Bu takdirde, senette faiz nispeti açıklanmış ise bu nispet, açıklanmamışsa Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının resmi iskonto haddi uygulanır.

Bankalar ve bankerler ile sigorta şirketleri alacaklarını ya Merkez Bankasının resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddi ile değerlendirme günü kıymetine irca ederler.” hükmü yer almaktadır.

Anılan Kanunun 285 inci maddesinde de “Borçlar mukayyet değerleriyle değerlendirilir. Mevduat veya kredi sözleşmelerine müstenit borçlar değerlendirme gününe kadar hesaplanacak faizleriyle birlikte dikkate alınır.

Vadesi gelmemiş olan senede bağlı borçlar değerlendirme günü kıymetine irca olunabilir. Bu takdirde senette faiz nispeti açıklanmışsa bu nispet, açıklanmamışsa Merkez Bankasının resmi iskonto haddinde bir faiz uygulanır.

Banka ve bankerler ile sigorta şirketleri borçlarını, Merkez Bankasına resmi iskonto haddi veya muamelelerinde uyguladıkları faiz haddiyle, değerlendirme günü kıymetine irca ederler.

Alacak senetlerini değerlendirme gününün kıymetine irca eden mükellefler, borç senetlerini de aynı şekilde işleme tabi tutmak zorundadırlar.” hükmü bulunmaktadır.

Buna göre, Vergi Usul Kanunu uyarınca vadesi gelmemiş olan alacak ve borç senetlerinin reeskonta tabi tutulması gerekecektir. Ancak bir ödeme aracı olarak kullanılan çeklerin vadeli düzenlenmiş olması adına çek düzenlenen yükümlünün ancak değerlendirme gününde vadesi gelmemiş senede bağlı alacak ve borçlar için uygulanması öngörülen Vergi Usul Kanununda yer alan reeskont uygulamasından yararlanmasına imkan tanımamaktadır.

5- SONUÇ

Çek keşide gününden önce ödenmesi için ibraz edilebilen kıymetli evraktır. Dolayısıyla çek

kredi aracı değil ödeme aracıdır. Çekin görüldüğünde ödenecek olması ve herhangi bir vadeyi içermemesi vadeli çekler için reeskont işlemini gerekli kılmamaktadır ve mahkeme kararları da bu görüşü destekler niteliktedir.

5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunun 18. maddesiyle 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi Ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanuna geçici 2. madde eklenmiştir. Bu maddede, “31.12.2009 tarihine kadar, üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazı geçersizdir.” hükmüne yer verilmiştir. Yapılan bu düzenleme ile çeklere belirli süre ile vade getirilmiş ve bu çeklerin reeskont ayrılıp ayrılmayacağı konusunda tereddütler oluşmuştur.

Uygulamada birliğin sağlanması amacıyla Gelir İdaresi Başkanlığınca 12.05.2009 tarih ve 41 sayılı Vergi Usul Kanunu sirküsü yayınlanmıştır ve tereddütler giderilmiştir. Buna göre 5838 sayılı kanunla yapılan değişikliğin çeke vade konulması ya da ileri tarihli çek düzenlenmesinin sağlanması olmayıp, madde hükmü ile belirlenen tarihe kadarki süreç zarfında, çeklerin kullanılmasıyla ilgili olarak ticari hayatta karşılaşılan sorunların ve bu sebeple yaşanan mağduriyetlerin giderilmesi ve sadece çekin tahsilinin üzerindeki keşide tarihinden önce olamayacağına yönelik olmasıdır. Bu nedenle 5838 sayılı Kanunun 18 inci maddesiyle yapılan düzenlemeye uyan çeklere de reeskont uygulanması mümkün olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- 1- ÖZTÜRK Bünyamin, Öğredik Güray, Dönemsonu Envanter ve Değerleme İşlemleri
- 2- ÖZYER Mehmet Ali, Vergi Usul Kanunu Uygulaması

3- SEVİLENGÜL Orhan, Genel Muhasebe,
14.baskı

4- KURT Mehmet Emek, Vergi Dünyası, Ara-
lık 2007

5- 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu

6- 5838 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Ya-
pılması Hakkında Kanun

7- 12.05.2009 tarih ve 41 sayılı Vergi Usul
Kanunu sirküsü